

POSTANOWIENIE

Dnia 17 lutego 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Staryk (przewodniczący)

SSN Leszek Bielecki (sprawozdawca)

SSN Zbigniew Korzeniowski

w sprawie z powództwa M.B.
przeciwko H. GmbH w H., M. GmbH w H.
o odszkodowanie za wypadek przy pracy,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 17 lutego 2021 r.,
zażalenia powoda na postanowienie Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 3 września 2020 r., sygn. akt III WSC (...),

uchyla zaskarżone postanowienie.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w (...) III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych postanowieniem z 3 września 2020 r. w sprawie III WSC (...) odrzucił skargę kasacyjną powoda M. B. od postanowienia tego Sądu z dnia 19 grudnia 2019 r. w sprawie III APz (...) oddalającego jego zażalenie na postanowienie Sądu Okręgowego w S. z dnia 13 września 2019 r. w sprawie VI P (...), ponieważ skarga kasacyjna nie została należycie opłacona. Wcześniej Sąd Apelacyjny postanowieniem z dnia 23 marca 2020 r. zwolnił powoda od opłaty od skargi powyżej 1.000 zł, oddalił wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych w pozostałym zakresie i wezwał powoda do uiszczenia stosownej opłaty. Opłata jednak nie została uiszczona.

W zażaleniu na postanowienie Sądu Apelacyjnego z dnia 3 września 2020 r. pełnomocnik powoda zarzucił naruszenie art. 100 ust. 2, art. 102 ust. 2 i art. 109 ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (jednolity tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 755 ze zm.) przez brak zastosowania oraz art. 101 ust. 1 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych przez niewłaściwe zastosowanie.

Uzasadniając zażalenie wskazał, że kwestią do rozpoznania jest to, czy postępowanie dotyczące zwolnienia powoda od kosztów w postępowaniu kasacyjnym zostało przeprowadzone prawidłowo, gdyż dopiero od tego zależy kwestia, czy opłata od skargi kasacyjnej w ogóle się należy i w związku z tym, czy prawidłowa jest decyzja o odrzuceniu skargi kasacyjnej jako nieopłaconej. Postanowienie dotyczące opłaty od skargi kasacyjnej nie zostało bowiem uzasadnione (art. 357 § 2¹ k.p.c.), co w ocenie skarżącego uniemożliwiło mu obronę jego praw, gdyż pozbawiło go możliwości zapoznania się z motywami rozstrzygnięcia i podjęcia polemiki z ustaleniami Sądu. To natomiast doprowadziło do ograniczenia jego konstytucyjnego prawa do sądu.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego orzeczenia, ewentualnie o jego zmianę i zwolnienie powoda z kosztów sądowych w całości, oraz o zasądzenie na rzecz powoda ewentualnych kosztów postępowania wywołanego niniejszym zażaleniem.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pozwani wnieśli o oddalenie zażalenia oraz o zasądzenie od powoda na rzecz każdego z pozwanych zwrotu kosztów postępowania wywołanego wniesieniem zażalenia, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 394¹ § 1 k.p.c. zażalenie do Sądu Najwyższego przysługuje na postanowienie sądu drugiej instancji odrzucające skargę kasacyjną oraz na postanowienie sądu drugiej lub pierwszej instancji odrzucające skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Natomiast niezaskarżalne postanowienia, które miały wpływ na to rozstrzygnięcie, w tym w

przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych, mogą być poddane kontroli przez Sąd Najwyższy na podstawie art. 380 w związku z art. 398²¹ i art. 394¹ § 3 k.p.c., przy czym jest to uwarunkowane zamieszczeniem w zażaleniu stosownego wniosku w tym zakresie. W odniesieniu do środków zaskarżenia wnoszonych przez profesjonalnych pełnomocników wniosek taki powinien być wyraźnie i jednoznacznie sformułowany (postanowienie Sądu Najwyższego z 19 listopada 2020 r. w sprawie V CZ 64/20, LEX nr 3083344). Pomimo zmiany stanu prawnego wskutek nowelizacji k.p.c. w 2019 r. należy również wskazać na postanowienie Sądu Najwyższego z 19 grudnia 2018 r., w którym stwierdzono, że postanowienie sądu drugiej instancji oddalające wniosek strony o zwolnienie od kosztów sądowych w postępowaniu kasacyjnym nie podlega zaskarżeniu do Sądu Najwyższego, ponieważ nie kończy postępowania w sprawie (art. 394¹ § 2 k.p.c.), jednak na wniosek strony Sąd Najwyższy może, rozpoznając zażalenie na odrzucenie skargi kasacyjnej z powodu jej nieopłacenia należną opłatą sądową, rozpoznać także postanowienie oddalające wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych, jeżeli oddalenie wniosku stanowiło przyczynę odrzucenia skargi (art. 394¹ § 3 k.p.c. w związku z art. 398²¹ i art. 380 k.p.c.). Co do zasady strona wszczynająca proces sądowy powinna być świadoma konieczności wydatków z tym związanych i odpowiednio się do nich przygotować (np. przez poczynienie odpowiednich oszczędności). W konkretnej sytuacji ta ogólna teza może jednak nie mieć zastosowania, np. wówczas, gdy pracownik został zwolniony z pracy ze skutkiem natychmiastowym (bez zachowania okresu wypowiedzenia), pozew o przywrócenie do pracy lub odszkodowanie musiał wnieść w bardzo krótkim ustawowym terminie (art. 264 § 2 k.p.), początkowo nie nabył prawa do zasiłku dla bezrobotnych, a jego współmałżonek również utrzymywał się w tym czasie z zasiłków (postanowienie Sądu Najwyższego z 19 grudnia 2018 r., I PZ 37/18, LEX nr 2612843).

Wprawdzie postanowienie Sądu Apelacyjnego w (...) z 23 marca 2020 r., sygn. akt III WSC (...), na mocy art. 357 § 2¹ k.p.c. nie posiada uzasadnienia, gdyż nie jest ono zaskarżalne, natomiast pozostaje w związku z postanowieniem tegoż Sądu z 3 września 2020 r. o odrzuceniu skargi kasacyjnej z uwagi na jej nieopłacenie. Postanowienie zaś w tym względzie zostało zaskarżone zażaleniem z

5 października 2020 r. w sprawie w przedmiocie odrzucenia skargi kasacyjnej powoda. Oddalenie wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych (skargi kasacyjnej w kwocie 1.000,00 zł) stanowiło bowiem przyczynę odrzucenia skargi. Przedmiotowa przyczyna została podniesiona w zażaleniu, które zdecydował się rozpoznać Sąd Najwyższy w niniejszym postępowaniu.

W przedstawionym zatem zakresie, a więc zaskarżalności spraw o koszty do Sądu Najwyższego, przepisy k.p.c. nie uległy zmianie na skutek nowelizacji w 2019 r., jednakże powód z uzasadnionych i wskazanych niżej względów żali się w tej sprawie jako w przedmiocie odrzucenia skargi kasacyjnej.

W rozpoznawanej sprawie zwraca się bowiem uwagę na przepisy ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Stosownie do art. 109 tejże ustawy, Sąd może zarządzić stosowne dochodzenie, jeżeli na podstawie okoliczności sprawy lub oświadczeń strony przeciwnej powziął wątpliwości co do rzeczywistego stanu majątkowego strony domagającej się zwolnienia od kosztów sądowych lub z niego korzystającej. Sąd odmawia zwolnienia od kosztów sądowych stronie w razie oczywistej bezzasadności dochodzonego roszczenia lub obrony praw.

W sprawie należy podkreślić, że w dotychczasowych postępowaniach powód korzystał z całkowitego zwolnienia od kosztów sądowych. Ponadto Sąd Apelacyjny w postanowieniu z 23 marca 2020 r. pomimo dotychczasowego stanowiska w głównym przedmiocie roszczenia, a więc o odszkodowanie za wypadek przy pracy, konsekwentnie uznawał bezzasadność dochodzonego roszczenia i obronę praw powoda przed sądem polskim, zdecydował natomiast o niemal całkowitym zwolnieniu powoda z kosztów w postaci opłaty od skargi kasacyjnej (przy wartości dochodzonego odszkodowania w kwocie na dzień 28 kwietnia 2017 r. – 586.128,31 zł wraz z odsetkami ustawowymi od 7 czerwca 2014 r. do dnia zapłaty), pozostawiając do zapłaty kwotę 1.000,00 zł. Z materiału sprawy nie wynika jaka okoliczność mogła zdecydować o takim rozstrzygnięciu w sprawie, wynika natomiast, że powód posiadał znikome środki pieniężne. Wskazana okoliczność nie wzbudziła również wątpliwości Sądu Apelacyjnego rozstrzygającego postanowieniem z 3 września 2020 r. W tym względzie należy wskazać, że sąd może zarządzić dochodzenie w celu ustalenia rzeczywistego składu majątku w stosunku do strony, która ubiega się o zwolnienie od kosztów sądowych, oraz w

stosunku do strony, której przyznano zwolnienie od kosztów sądowych, niezależnie od tego, czy przyznano jej zwolnienie od kosztów sądowych w całości, czy też w części. Zarządzenie dochodzenia może nastąpić wobec strony, która jest osobą fizyczną albo osobą prawną, albo jednostką organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej, której ustawa przyznaje zdolność prawną. Zarządzenie dochodzenia ustalenia rzeczywistego składu majątku nie jest obligatoryjne, lecz fakultatywne (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 19 października 2001 r., I CZ 142/01, LEX nr 1169287). Wynika to z użycia przez ustawodawcę zdania problematycznego przez zastosowanie słowa „może”, nie zaś zdania apodyktycznego, które wyraża słowo „musi” (zob. szerzej Z. Ziemiński, Logika praktyczna, Warszawa 1998, s. 125). Regulacja ta powinna być jednak postrzegana jako powinność sądu (referendarza sądowego) zarządzenia dochodzenia ustalenia rzeczywistego składu majątku, jeżeli zostały spełnione przesłanki wskazane w tym przepisie, natomiast sąd (referendarz sądowy) powziął wątpliwości graniczące z przekonaniem, że strona nie podała rzeczywistego składu majątku (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 8 czerwca 2011 r., I PZ 12/11, LEX nr 1402590). Wątpliwości te muszą być poważne i dotyczyć istotnych okoliczności odnoszących się do stanu majątkowego strony. Okoliczności te muszą być takiego rodzaju, że uzasadniają stanowisko, że osoba fizyczna, która ubiega się o zwolnienie od kosztów sądowych albo skorzystała z tego zwolnienia, może uiścić koszty sądowe w całości albo w części bez uszczerbku utrzymania dla siebie lub swojej rodziny, natomiast osoba prawna albo jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, której ustawa przyznaje zdolność prawną, ubiegające się o zwolnienie od kosztów sądowych albo którym przyznano takie zwolnienie, mają dostateczne środki na uiszczenie kosztów sądowych w całości albo w części (zob. P. Feliga, Komentarz do art.109 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, SIP LEX 2020).

W omawianym zakresie skarżone postanowienie Sądu Apelacyjnego w (...) z 3 września 2020 r., sygn. akt III WSC (...), nie zawiera pogłębionej analizy, a nawet nie odnosi się w tym zakresie do ustaleń postanowienia tegoż Sądu z 23 marca 2020 r., ponieważ nie zawiera ono uzasadnienia. Sąd ograniczył się jedynie do przytoczenia w treści uzasadnienia postanowienia z 3 września 2020 r. przepisu

art. 398⁶ § 2 k.p.c. Skoro zatem w sprawie istnieją jednak okoliczności budzące wątpliwości w przedmiocie niniejszego rozpoznawania, a nie zostały one wyjaśnione w postanowieniu z 23 marca 2020 r., powinny one być zostać rozpoznane na etapie procedowania przez Sąd Apelacyjny w skarżonym postanowieniu z 3 września 2020 r. w taki sposób by określone mankamenty związane ze stosowaniem w zakresie zwolnienia z kosztów przepisu art. 357 § 2¹ k.p.c. mogły być poddane weryfikacji poprzez odpowiednie zastosowanie przepisów ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych.

Pomimo zmian w stanie prawnym odnośnie procesu cywilnego, zasadniczo pozostaje aktualne stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w postanowieniu z 10 maja 2018 r. w sprawie I PZ 4/18, zgodnie z którym, postanowienie sądu drugiej instancji oddalające wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych w postępowaniu kasacyjnym powinno zawierać uzasadnienie (art. 380 k.p.c. w związku z art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c.). Gdy nie zawiera uzasadnienia, motywy oddalenia wniosku o zwolnienie strony od kosztów sądowych w postępowaniu kasacyjnym wyjaśnia się w postanowieniu o odrzuceniu skargi kasacyjnej. Rozpoznanie zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji o odrzuceniu skargi kasacyjnej z powodu nieuiszczenia opłaty sądowej obejmuje także, na wniosek strony, kontrolę postanowienia tego sądu o oddaleniu wniosku o zwolnienie strony od kosztów sądowych, w szczególności opłaty (OSNP 2019 nr 2, poz. 17).

Z powyższych względów orzeczono jak w sentencji.